

SZENT ISTVÁN EGYETEM
Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Gödöllő

**A DOLGOZÓ SZEGÉNYEK VIZSGÁLATA EGY ÚJ
SZEGÉNYSÉGSZÁMÍTÁSI MÓDSZER ALAPJÁN AZ EURÓPAI
UNIÓBAN**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Bruder Emese

Gödöllő
2014.

A doktori iskola

Megnevezése: Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Tudományága: gazdálkodás- és szervezéstudományok

Vezetője: Dr. Szűcs István, DSc
egyetemi tanár, az MTA doktora
Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Közgazdaságtudományi, Jogi és Módszertani Intézet

Témavezető: Dr. Obádovics Csilla, PhD
habilitált egyetemi docens
Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar
Innovatív Stratégiák Intézet

.....
az iskolavezető jóváhagyása

.....
témavezető jóváhagyása

BEVEZETÉS

Általános tévhit a szegénységet a munkanélküliséggel azonosítani. Jellemző azt feltételezni, hogy aki dolgozik, annak nem kell tartania az elszegényedéstől. Ez a koncepció azonban idejétmúltnak, illetve tévesnek látszik. A 2009. évi Eurobarométer felmérés során megkérdezték az EU polgárait, hogy szerintük mi okozza a szegénységet. A válaszadók 52%-a válaszolta, hogy a szegénység hátterében a munkanélküliség áll, 49%-uk esetében a legfontosabb tényezők között szerepelt a bérek és fizetések nem kielégítő szintje. A béreket és fizetéseket említve jutunk el a dolgozó szegénység problémaköréhez.

Európai kontextusban a dolgozó szegények kérdése csak az 1990-es évek végén jelent meg. A társadalmi kirekesztés és a szegénység elleni küzdelem célkitűzése kiemelt fontossággal szerepelt a 2000. évi Lisszaboni Stratégiában, amely egy társadalmilag koherens, virágzó gazdaságú EU jövőképét tárta elénk (EC 2000). Az Európai Tanács ülései Lisszabonban, Nizzában és Stockholmban mind arra hívták fel a figyelmet, hogy a foglalkoztatottság növelése fontos eszköze a szegénység és a társadalmi kirekesztettség ellen való küzdelemnek. Azóta azonban számos európai tanulmány bizonyította, hogy a dolgozók között is jelentős arányt képviselnek a szegények. Az Eurostat adatai szerint 2012-ben az EU27 tagállamaiban a dolgozó szegények aránya a teljes népességből 9,2% volt, az arány a 2005-ös adatfelvétel óta 8,2%-ról folyamatosan emelkedett. A fenti adatok azt mutatják, hogy több figyelmet kell szentelni a dolgozó szegénység jelenségének.

Kutatási hipotézisek

H1: Az Eurostat által alkalmazott szegénységszámítási módszer elrejti a nélkülözők nagy részét, illetve olyanokat tüntet fel szegénynek, akik egyébként nem nélkülöznek. Valójában nem a nélkülözők arányát mutatja, hanem a jövedelem-egyenlőtlenségi mérőszámokkal áll szoros kapcsolatban. Az Eurostat szegénységszámításában rejlő módszertani problémák miatt az alkalmatlan regionális szinten (EU, EGT) érvényes következtetések levonására a szegénységgel, ezáltal a dolgozó szegénységgel kapcsolatban.

H2: Az Eurostat által alkalmazott szegénységszámítási módszer elrejti a régi és az új tagállamok eltérő fejlettségi szintjéből adódó különbségeket, ezzel sérti a szolidaritás európai elvét.

H3: A dolgozó szegénységgel leginkább fenyegetett társadalmi réteg a nők, a fiatalok, az alacsony iskolai végzettségűek, az egyszerű (szakképzettséget nem igénylő) foglalkozásúak, a nagycsaládosok és a vidéken élők.

H4: A dolgozó szegénységet okozó tényezők tekintetében az EU15 és EU12 között jelentős eltérések figyelhetők meg.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás adatbázisát az EU-SILC adatállomány (European Union Statistics on Income and Living Conditions) 2010-es hullámának keresztmetszeti adatai adják. Az adatállomány elsősorban társadalmi kirekesztéssel, életkörülményekkel, szegénységgel, megélhetéssel kapcsolatos adatokat tartalmaz az Európai Gazdasági Térség, illetve az Európai Unió tagállamairól. A EU-SILC részletes, reprezentatív háztartási és egyéni szintű, keresztmetszeti és longitudinális adatforrás. Az adatfelvétel legfőbb célja a jövedelmi típusú laeken-i indikátorok biztosítása. Az adatfelvétellel szemben támasztott elvárás, hogy a jövedelem-eloszlás és a társadalmi kirekesztettség európai szintű mérésére és összehasonlítására szolgáló statisztika adatforrása legyen. Az adatgyűjtés szigorú szabályok alapján szervezett kérdőíves vizsgálat segítségével történik.

A kutatás módszertani háttérét a következő matematikai-statisztikai módszerek adják:

Jövedelemegyenlőtlenségek vizsgálatának módszerei:

- Relatív szórás módszer
- Decilistávolság módszer
- Decilishányados módszer
- Kvintilishányados módszer
- Éltető–Frigyes-index
- Robin Hood-index
- Gini mutató

Az értekezés elemzéseit a következő módszerekre támaszkodnak:

- Variancia-analízis
- Keresztábra-elemzés
- Korreláció és parciális korreláció
- Binomiális logisztikus regresszió

EREDMÉNYEK

Jövedelmi szegénység Európában

A jövedelmi szegénység mutató az EU-SILC adatállományban egy háztartási szinten értelmezett mutató, tehát azt tekintjük szegény egyénnek, aki szegény háztartásban él. Szegény az a háztartás, ahol az egy fogyasztási egységre jutó¹ jövedelem nem éri el a medián-jövedelem 60%-át. Magyarország a vizsgált országok között a hetedik legalacsonyabb szegénységi rátával rendelkező ország. Olyan nyugat-európai országok is magasabb szegénységi aránnyal rendelkeznek hazánknál, mint Nagy-Britannia, Németország, Belgium, vagy Luxembourg. A 1. táblázat az összehasonlításhoz szükséges pontos adatokat mutatja be.

1. táblázat: Szegénységi küszöb és a szegénységi ráta

<i>Ország</i>	<i>Valós szegénységi küszöb (€)</i>	<i>Szegénységi küszöb vásárlóerő-paritáson (€)</i>	<i>Jövedelmi szegénység</i>
AT	12 371	11 036	12,1%
BE	11 678	10 244	14,6%
DE	11 278	10 491	15,6%
FR	12 036	10 521	13,3%
HU	2 544	4 276	12,3%
LU	19 400	16 100	14,5%
UK	10 263	10 494	17,1%

Forrás: saját számítások, SILC2010

A valós szegénységi küszöböt pusztán információközlési okokból szemléltettem a 1. táblázatban, természetesen érdekesebb a vásárlóerő-paritáson számított küszöböt figyelembe venni, hiszen ezek korrigálva vannak az adott ország árszínvonalával. Magyarország és Ausztria két közel azonos szegénységi rátával rendelkező ország, viszont az szembetűnő, hogy a szegénységi küszöb még vásárlóerő-paritáson mérve is hazánkénak két és félszerese a szomszédos Ausztriában. Vajon az osztrák és a magyar népesség valóban azonos arányban szegény? A legkiugróbb eset Luxembourg, ahol a vásárlóerő-paritáson megadott szegénységi küszöb a hazánkban tapasztalhatónak közel négyszerese, mégis több mint két százalékponttal magasabb a szegénységi arány. Az Eurostat szegénységszámítási módszerében tehát

¹ Egy fogyasztási egységre jutó jövedelem (Equivalent income): OECD ekvivalencia skálával előállított egy főre jutó jövedelem, ahol az ekvivalens háztartásméret meghatározásánál 1-es súllyal szerepel a háztartásfő, 0,5-ös súllyal szerepelnek a további felnőtt háztartástagok és 0,3 súllyal a gyermekek.

ellentmondásos eredmények fedezhetők fel arra vonatkozóan, hogy kit tekinthetünk szegénynek. A dolgozó szegények esetében az Eurostat ugyanezt a szegénységdefiníciót alkalmazza. Ebből kifolyólag a dolgozó szegények megítélését hasonlóképpen torzítja.

Ezzel a H1 hipotézis második része igazoltnak tekinthető, miszerint az Eurostat szegénység számításában rejlő módszertani problémák miatt az alkalmatlan regionális szinten (EU, EGT) érvényes következtetések levonására a szegénységgel, ezáltal a dolgozó szegénységgel kapcsolatban.

Jövedelem-egyenlőtlenségi mutatók vizsgálata

Az elemzés célja az volt, hogy megvizsgáljam a jövedelmi szegénység ráta és a jövedelem-egyenlőtlenség mutatók összefüggését. Azt állítom, hogy a jövedelem-egyenlőtlenségek növekedése okozza a szegénységi ráta esetleges növekedését és fordítva. A 2. táblázatban nyolc különböző jövedelem-egyenlőtlenségi mérőszám jövedelmi szegénységgel való korrelációját tartalmazza.

2. táblázat: A jövedelmi szegénység és a jövedelemegyenlőtlenségi mutatók korrelációs együtthatói

	<i>Relatív szórás</i>	<i>Decilis távolság</i>	<i>Decilis hányados</i>	<i>Kvintilis hányados</i>	<i>Decilis eloszlás</i>	<i>Éltető-Frigyes</i>	<i>Robin-Hood</i>	<i>Gini</i>
Jövedelmi szegénység	0,615**	-0,944**	0,748**	0,908**	-0,770**	0,887**	0,892**	0,851**

** $. p < 0,01$ (2-oldali próba). $N = 29$

Forrás: saját számítások, SILC2010 és Eurostat

A vizsgálatba bevont 29 EGT ország tekintetében a jövedelmi szegénység aránya a vizsgált jövedelem-egyenlőtlenségi mutatók mindegyikével erősen szignifikáns lineáris kapcsolatban van ($p < 0,01$). A korrelációs együtthatók közül hetet erős kapcsolatra utalónak ($r > 0,7$) egyet pedig közepes erősségűnek ítélek ($r = 0,615$). A fenti eredmények alapján azt a következtetést vonom le, hogy az Eurostat által használt szegénységi mutató inkább egy jövedelem-egyenlőtlenségi mérőszám lehetne, így a szegénység mértékéről kevésbé szolgál megfelelő információval. A grafikus szemléltetés kedvéért bevezetek egy összevont jövedelem-egyenlőtlenség indexet, amelyben a nyolc felsorolt mutató sztenderdizálva és

azonos súllyal szerepel.² A jövedelem-egyenlőtlenség index így egy dimenzió nélküli mutatóvá válik, ami 0 és 1 közötti értéket vehet fel. 0-hoz közeli értéke az alacsony jövedelem-egyenlőtlenséget, 1-hez közeli értéke a magas jövedelmi különbségeket mutatja.

Az új jövedelem-egyenlőtlenség index és a jövedelmi szegénység korreláció-elemzésének eredménye szerint a kapcsolat erős pozitív irányú, ($p < 0,01$; $r = 0,838$; $N = 29$) tehát minél magasabb az index értéke, vagyis a jövedelem-eloszlás minél egyenlőtlenebb, annál magasabb a szegénységi arány egy adott országban.

Annak érdekében, hogy meg tudjam ítélni a szegénységi arány és a szegénységi küszöb valódi összefüggését, a jövedelem-egyenlőtlenségek hatását ki kell szűrni a két tényező kapcsolatából. Parciális korreláció segítségével megvizsgáltam a szegénységi arány és a vásárlóerő-paritáson meghatározott szegénységi küszöb kapcsolatát úgy, hogy kiszűrtem a jövedelem-egyenlőtlenségi index hatását. A kezdetben szignifikáns ($p = 0,006$) összefüggés a parciális hatás kiszűrése után jelentősen romlott ($p = 0,101$), olyannyira, hogy így lineáris összefüggés már nem is igazolható. Ez arra utal, hogy az Eurostat módszer szerinti szegénységi küszöb és a szegénységi arány között a jövedelem-egyenlőtlenségek generálnak együttjárást. Így kijelenthető, hogy az elvárt összefüggést, miszerint minél magasabb jövedelemmel rendelkezik egy ország, annál kevesebb a szegény, az Eurostat módszer nem hozza. Az Eurostat által használt jövedelmi szegénység mutató tehát nem a szegénységet, vagy a valós nélkülözést, hanem inkább a nemzeteken belüli jövedelem-egyenlőtlenségeket méri. A fenti elemzések segítségével bizonyítottam a H1 hipotézisben megfogalmazottak egy részét, miszerint: Az Eurostat által alkalmazott szegénységszámítási módszer valójában nem a nélkülözők arányát mutatja, hanem a jövedelem-egyenlőtlenségi mérőszámokkal áll szoros kapcsolatban.

Depriváció

Az Eurostat deprivációs mutatója a háztartás anyagi nehézségeit, illetve bizonyos tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottságát vizsgálja. Egy egyén akkor minősül depriváltnak, ha háztartásában a kilenc tényezős deprivációs mutató legalább három tényezője jellemző. A módszertan alkalmazásához az EU-SILC adatállomány biztosít minden szükséges adatot.

Szükségesnek tartom annak vizsgálatát, hogy a jövedelmi szegények és a depriváltak milyen mértékben egyeznek meg, tehát hogy mekkora az átfedés a két halmaz között. Ezzel

² Az eljárást a statisztikailag az adatok szóródás terjedelmre történő sztenderdizálásának tekinthetjük. $I_i = \frac{x_i - x_{\min}}{(x_{\max} - x_{\min})}$

az elemzéssel a célom a jövedelmi szegénység mutató „hihetőségének” vizsgálata. Az elemzést keresztábra-elemzéssel végeztem el. A 3. táblázatból látható, hogy a jövedelmi szegények és a depriváltak között jelentős eltérés tapasztalható, hiszen a jövedelmi szegények 56,9%-a nem deprivált, illetve a deprivációs mutató alapján nélkülözők 60%-a jövedelmüket tekintve nem minősül szegénynek Európa 29 országában.

3. táblázat: A jövedelmi szegény és a deprivált egyének egyezősége

		DEPRIVÁCIÓ			
		Nem deprivált	Deprivált	Összesen	
JÖVEDELMI SZEGÉNYSÉG	Nem szegény	N (millió fő)	361,0	51,6	412,6
		Sorszázalék (%)	87,5	12,5	100,0
		Oszlopszázalék (%)	88,9	60,0	83,8
	Szegény	N (millió fő)	45,3	34,3	79,6
		Sorszázalék (%)	56,9	43,1	100,0
		Oszlopszázalék (%)	11,1	40,0	16,2
	Összesen	N (millió fő)	406,3	85,9	492,3
		Sorszázalék (%)	82,5	17,5	100,0
		Oszlopszázalék (%)	100,0	100,0	100,0

Yates teszt: $p < 0,01$, $\phi = 0,297$

Megjegyzés: becsült elemszámok (n) az egyéni súlyok alapján (RB050)

Megfigyelt országok: EU27 + NO, IS

Forrás: saját számítások, SILC2010

Ezzel az ez eredménnyel a H1 hipotézisem fennmaradó részét is bizonyítottam tekintem, miszerint az Eurostat által alkalmazott szegénységszámítási módszer elrejt a nélkülözők nagy részét, illetve olyanokat tüntet fel szegénynek, akik egyébként nem nélkülöznek. Ezt a deprivációs jellegű szegénységszámítási módszerrel való összevetés segítségével bizonyítottam. A hipotézis több állítást tartalmaz, amelyek azonban logikailag kapcsolódnak egymáshoz.

A fenti eredmények alapján tehát elmondható, hogy a H1 hipotézis állításait igazoltnak tekintem, miszerint: Az Eurostat által alkalmazott szegénységszámítási módszer elrejt a nélkülözők nagy részét, illetve olyanokat tüntet fel szegénynek, akik egyébként nem nélkülöznek. Valójában nem a nélkülözők arányát mutatja, hanem a jövedelem-egyenlőtlenségi mérőszámokkal áll szoros kapcsolatban. Az Eurostat szegénységszámításában rejlő módszertani problémák miatt az alkalmatlan regionális szinten (EU, EGT) érvényes következtetések levonására a szegénységgel, ezáltal a dolgozó szegénységgel kapcsolatban.

Új szegényszámitási módszer bevezetése

Elsőként az Eurostat által használt hivatalos deprivációs mutatót vettem górcső alá, és kiegészítettem az általam szükségesnek tartott tartalommal. Az EU2010 deprivációs mutató szerint azt az egyént tekintem depriválnak, akinek a háztartása az EU2010 deprivációs mutató tényezői szerint legalább három deprivációs pontszámmal rendelkezik. Másként kifejezve:

$$D_{EU2010}(d_{lak}, d_{fűt}, d_{hig}, d_{elm}, d_{élelm}, d_{autó}, d_{tart}, d_{megélh}, d_{nyar,kiad});$$

ahol:

d_{lak} = lakás állapota

$d_{fűt}$ = lakás befűtésének képessége

d_{hig} = beltéri higiéniai lehetőségek rendelkezésre állása

d_{elm} = számla vagy törlesztő részlet elmaradás

$d_{élelm}$ = megfelelő étkezés lehetősége

$d_{autó}$ = megengedheti-e a személyautó birtoklását

d_{tart} = megengedheti-e egyéb tartós fogyasztási cikkek birtoklását (számítógép, televízió, mosógép, telefon)

$d_{megélh}$ = jövedelme elegendő-e a megélhetéshez

$d_{nyar,kiad}$ = képes-e nyaralás és váratlan kiadások fedezésére

Véleményem szerint Európa az áruk, a tőke és a munkaerő szabad mozgása révén olyan kicsi, hogy már nem életszerű, hogy a nemzeteket egymástól független rendszerekként vizsgáljuk, a benne élőket kizárólag a nemzettársaikhoz hasonlítsuk. A nemzeti medián-jövedelemhez viszonyított szegénységi küszöb mellett kiállók a relatív szegénységértelmezéssel indokolják a módszer jogosságát. Azonban a relatív értelmezést nehezen lehet a határok nélküli tagállamok területére lehatárolni akkor, amikor az Európai Unió (illetve az Európai Gazdasági Térségen) belüli könnyű mobilitás miatt nagyon is érezzük szomszédjaink tőlünk eltérő életszínvonalát. Ebben az európai kontextusban az Eurostat által alkalmazott relatív szegénységmérés, ahogy arra korábbi elemzéseim is rávilágítanak, elrejtik a valóban nélkülöző családokat és egyéneket, valamint szegénynek tüntetnek fel olyan háztartásokat, akik, legalábbis a mi kelet-európai (illetve magyar) nézőpontunkból, semmilyen anyagi nehézségekkel nem küszködnek.

A fenti céloktól vezérelve egy olyan mutatót dolgoztam ki, amely a szegénységet nem egy nemzeten belüli relatív szegénységi küszöbhez viszonyítja. Véleményem szerint ez többet elárul Európa valós állapotáról, mint a nemzeti medián-jövedelmekhez viszonyított szegénységi arány. A szegénységi küszöb alap gondolatát nem, csak annak kontextusát módosítva a szegénységméréshez az EU27 medián-jövedelmének 60%-ában húztam meg a

szegénységi küszöböt. Az EU27 medián-jövedelme így 14.560 € (PPP), ennek 60%-a 8.736 € (PPP). Az ez alatti egy főre eső jövedelemmel rendelkező háztartások szegények. A magyar jövedelmeket az árszínvonal-hatás majdnem megkétszerezi; a 8.736 € (PPP) éves jövedelem 5.202 € valós jövedelmet jelent Magyarországon. Ez árfolyamtól függően forintra átszámítva megközelítőleg 130 ezer Ft-os havi egy főre jutó jövedelmet jelent. A bevezetett új szegénységszámítási módszerre a továbbiakban EU-s (jövedelmi) szegénységként fogok hivatkozni.

Az új szegénységi mutató egyik eleme az EU jövedelmi szegénység és a deprivációs mutató együttes teljesülése. Ezzel a módszerrel szűröm ki a depriváltak közül a kiugróan magas jövedelemmel rendelkezőket. Ez a definíció azonban negligálja azokat a háztartásokat, ahol a jövedelem nagyon alacsony, de valamilyen oknál fogva mégsem került a háztartás a depriváltak közé. A végső szegénység definíció megalkotásánál azt a célt tűztem ki, hogy a lehető legbiztonságosabb módon határozzam meg a szegénység paramétereit. Elemzéseimből kiderült, hogy az EU szegények 23,9%-ára egyetlen deprivációs tényező sem jellemző. A következőkben azt az EU szegénységi küszöböt keresem, amely segítségével ez az arány csökkenthető. A probléma megoldásának érdekében egy új jövedelmi küszöböt vezetek be, melyet a vásárlóerő-paritáson számított EU27 medián-jövedelem 30%-ában határozok meg. Az így kapott szegény háztartások 15,3%-a nem rendelkezik deprivációs tényezővel, tehát a korábbi arányt csökkenteni tudtam ezzel a módszerrel. A végső definíció szerint szegénynek tekintem azt, aki nagyon alacsony jövedelmű háztartásban él, vagy deprivált, de jövedelme mérsékelt. Vagyis ahol az alábbi feltétel teljesül:

$$I_e < 0,3 \cdot Me_{EU}$$

vagy

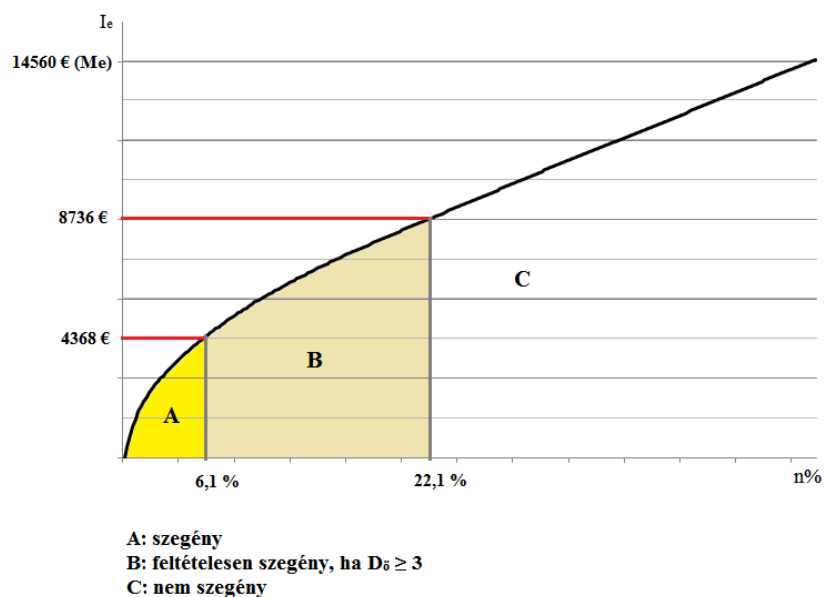
$$D_{\bar{o}} \geq 3 \quad \text{és} \quad I_e < 0,6 \cdot Me_{EU}$$

ahol:

$D_{\bar{o}}$ = egy háztartás deprivációs összpontszáma; $0 \leq D_{\bar{o}} \leq 9$

I_e = egy háztartás éves egy főre jutó ekvivalens jövedelme vásárlóerő-paritáson

Me_{EU} = EU27 medián-jövedelme (PPP)

1. ábra: Szegény háztartás definíciója

Forrás: saját szerkesztés

Az új szegénység-definícióval (amelyet a 1. ábra foglal össze) az volt a célom, hogy javítsak az EU által alkalmazott szegénységi mutató észlelt problémáin. A nemzeti medián-jövedelmek összevetése ugyanis nem adott elfogadható összehasonlítási alapot az európai szegénység megítéléséhez. Az életkörülmények típusú szegénység-mérés véleményem szerint valóságosabb képet ad a szegénység európai szintjéről. A deprivált háztartások közül azonban szükséges volt kiszűrni azokat, akiknek kiugróan magas jövedelme ellentmond a deprivált státusszal. Illetve a deprivációs módszer a nagyon alacsony jövedelmű, de depriváltságot nem mutató háztartásokat nem tekinti szegénynek, ami szintén kiigazítást igényel. Ezért a nagyon alacsony jövedelmű háztartásokat is szegénynek tekintem.

Az új módszertan segítségével létrejött szegénységi arányok nem meglepő módon a deprivációs mutató eredményeivel vannak szoros kapcsolatban. Az új szegénység mutató és az Eurostat jövedelmi szegénység mutatója semmilyen együttmozgást nem mutat, ezek egymástól függetlenek. Az Eurostat által alkalmazott jövedelmi szegénység mutató semmilyen formában nem tükrözi az országok eltérő fejlettségi szintjéből adódó különbségeket.

Ezzel igazoltnak tekintem a H2 hipotézisemet, miszerint az Eurostat által alkalmazott szegénységszámítási módszer elrejtje a régi és az új tagállamok eltérő fejlettségi szintjéből adódó különbségeket, ezzel sérti a szolidaritás európai elvét.

Dolgozó szegények Európában

A szegénység fogalmát és mérését az előzőekben már részletesen bemutattam. A dolgozó szegénység vizsgálatakor az új szegényszámitási módszert használom a szegénység megítélésére. A dolgozó fogalmának meghatározása azonban már nem történhet háztartási szinten. Itt áttérek az egyéni megfigyelésekre, megtartva a háztartási szinten meghatározott szegénység meghatározást. A dolgozó fogalmának meghatározásához az Eurostat módszertanát veszem át; dolgozó tehát az, aki a referencia időszak évében legalább 6 hónapon keresztül foglalkoztatott volt. Ez lehet önfoglalkoztatás is, illetve rész vagy teljes munkaidős foglalkoztatás.

A dolgozó szegény profil

Ebben a fejezetben a dolgozó szegények néhány demográfiai illetve egyéb egyéni jellemzőjének összehasonlítását mutatom be röviden. Korábbi európai statisztikák (Pl. EUROFOUND 2010) azt mutatták, hogy a dolgozó szegénység inkább a férfiakat fenyegeti. Ezt az eredményeim is alátámasztják. A dolgozó férfiakat jobban fenyegeti a szegénység a nőkhöz képest. Ez mind az EU15 és az EU12 országaiban összességében igaz. Ez többek között azzal magyarázható, hogy a munkaképes korú nők nagyobb eséllyel kerülnek ideiglenesen vagy tartósan az inaktívok közé (pl. gyermekvállalás okán a GYES-en, GYED-en lévők), ami a háztartás megélhetését nagymértékben befolyásolja, ezzel a háztartás férfi tagjai is a szegénységi küszöb alá kerülnek.

4. táblázat: Nemek aránya a dolgozó szegény és az összes dolgozó népességben belül, %

	<i>Dolgozó szegény</i>		<i>Összes dolgozó</i>	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő
EU15	60,0	40,0	54,3	45,7
EU12	57,4	42,6	54,6	45,4
EU27	58,1	41,9	54,3	45,7
HU	55,8	44,2	54,3	45,7

Forrás: saját számítások, SILC2010

Korábbi európai statisztikák (Pl. EUROFOUND 2010) azt mutatták, hogy a dolgozó szegénység inkább a férfiakat fenyegeti. Ezt az eredményeim is alátámasztják. A dolgozó férfiakat jobban fenyegeti a szegénység a nőkhöz képest. Ez mind az EU15 és az EU12 országaiban összességében igaz. Ez többek között azzal magyarázható, hogy a munkaképes

korú nők nagyobb eséllyel kerülnek ideiglenesen vagy tartósan az inaktívok közé (pl. gyermekvállalás okán a GYES-en, GYED-en lévők), ami a háztartás megélhetését nagymértékben befolyásolja, ezzel a háztartás férfi tagjai is a szegénységi küszöb alá kerülnek. Az 4. táblázat bemutatja, hogy a nem hatása erőteljesebben érződik a régi tagállamok országaiban, hiszen míg a dolgozók 54,3%-a férfi, addig a dolgozó szegények körében a férfiak aránya 60%. Itt a nemek közötti aktivitási esélykülönbség is nagyobb³ (HORVÁTH 2008). Magyarországon az aktivitási esélykülönbség az európai országok között a legnagyobb, egy magyar nőnek 4-szer kevesebb esélye van foglalkoztatottá válni a férfiakhoz képest. Kis eltéréssel ugyan, de hazánkban tehát a férfiak között magasabb a dolgozó szegények aránya (férfiak között: 24,46%; nők között: 23,01%). Az EUROFOUND (2010) eredményei azt mutatták, hogy a dolgozó szegénység leginkább a fiatal korosztályt érinti (18-24 évesek). Saját eredményeim ezt csak részben igazolják.

5. táblázat: Az egyes életkorcsoportokban lévő dolgozó szegények aránya

	<i>16-29 év</i>	<i>30-49 év</i>	<i>50-59 év</i>	<i>60 felett</i>
EU15	2,47	2,88	2,43	2,93
EU12	27,19	27,51	24,14	23,03
EU27	7,96	7,84	6,81	5,70
HU	26,08	25,47	20,41	10,01

Forrás: saját számítások, SILC2010

Eltérés tapasztalható ugyanis a régi és az új tagállamok között, melyet az 5. táblázat mutat be. Az új tagállamok (EU12) esetén a legfenyegetettebb réteg a 30-49 éves korosztály, ebben az életkorban 27,5% a dolgozók szegénységi aránya. A régi tagállamok (EU15) esetén viszont a leginkább érintett korosztály a 60 év feletti dolgozók csoportja. Az eredmények alakulásának oka részben a családi védőháló szerepének háttérbe szorulására vezethető vissza a gazdaságilag fejlett, nyugati országokban, illetve hogy ezekben az országokban kevésbé jellemző a többgenerációs háztartás (GÁBOS–KOPASZ 2008). Másik fontos tényező lehet, hogy az idős korosztály humán tőkéje nagyobb valószínűséggel számít napjainkban elavultnak, amely könnyen alacsonyabb jövedelemmel párosul.

³ Horváth (2008) azt vizsgálta, hogy a 15–64 éves korosztályban a nem milyen hatással van az aktivitási és a foglalkoztatottsági esélyekre a különböző országokban, illetve, hogy e tényezők hatása mennyiben különbözik a régi és az új tagállamok esetében. Ehhez keresztmetszeti nemlineáris valószínűségi modellt (probit modellt) épített, amelyben a függő változó egy 0–1 változó, amely értéke 1, ha az adott egyén aktív (foglalkoztatott) és 0, ha nem.

Azt az állítást, miszerint az életkor előrehaladásával a dolgozó szegénység egyre kisebb mértékben jellemző, nem tudom alátámasztani. Magyarország a néhány olyan kivételes ország közé tartozik, ahol valóban az életkor előrehaladásával egyre kisebb a dolgozó szegénnyé válás esélye. Ez viszont csak Ciprusra, Dániára, és Lengyelországra igaz még a 29 vizsgált országból.

Az iskolai végzettséget az UNESCO által definiált ISCED (International Standard Classification of Education) szintek szerint vizsgáltam (UNESCO 2011). Az EU27 országait tekintve a dolgozó szegénység arányaiban egyértelmű eltolódás tapasztalható az alacsonyabb iskolai végzettségű dolgozók felé. Általánosságban igaz tehát, hogy az iskolai végzettség növekedésével egyre kisebb arányban kerülnek a dolgozó szegények közé a foglalkoztatottak. A képzés megnöveli az egyén termelékenységét, és ez fejeződik ki az iskolázottabb egyének bérében, így szegénységi rátájukban. Ez alól kivétel az EU12 országaiban az ISCED2 iskolai végzettség, amelynél az alacsonyabb (ISCED1) végzettségűek alacsonyabb dolgozó szegénységi arányt mutatnak.

6. táblázat: Dolgozó szegények aránya az iskolai végzettség kategóriáiban, %

	<i>ISCED1</i>	<i>ISCED2</i>	<i>ISCED3</i>	<i>ISCED4</i>	<i>ISCED5</i>
EU15	9,8	5,0	2,0	1,4	1,3
EU12	57,2	65,8	27,6	18,7	6,8
EU27	15,9	12,4	9,1	5,6	2,1
HU	64,9	52,4	25,7	15,2	5,5

Forrás: saját számítások, SILC2010

A 6. táblázat szerint a diplomás foglalkoztatottak 6,8%-a szegény az EU12 országaiban, míg az EU15-ök között ez jóval kevesebb, 1,3%. A régi tagállamokban tehát ha valaki diplomával rendelkezik, elhanyagolható annak az esélye, hogy dolgozó szegénnyé váljon. A legmagasabb diplomás dolgozó szegénnyé válási arányt Bulgáriában (14%), Romániában (13%) és Lettországból (14%) tapasztaljuk. Ez az eredmény azonban nem azért tapasztalható, mert ezekben az országokban általában magas lenne a diplomások aránya a foglalkoztatottak között. Magyarországon a diplomás foglalkoztatottak között a dolgozó szegények aránya 5,5%, ezzel a hatodik legmagasabb az európai országok sorában. Hazánkban az alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkező dolgozók (ISCED1) közel 60%-a szegény, míg ez az EU15-ök országaiban nem éri el a 10%-ot sem. Ehhez képest az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező dolgozók (ISCED2) szegénységi aránya lényeges csökkenést nem mutat Magyarországon (52,4%).

A munkaerőpiaci tényezők között szükséges vizsgálni a dolgozó szegények foglalkozását. Az EU-SILC adatállományban rendelkezésre álló adat (kivéve Románia esetében) az ISCO-88 nomenklátúra szerinti osztályozás, mely a SILC 2010-es hullámában használatos változó. Az elemzést eszerint a csoportosítás szerint végeztem el az EU15, EU12 tagállamaira. A 7. táblázatban a régi és új tagállamokra, az EU27 tagállamaira illetve Magyarországra vonatkozóan mutatom be az eredményeket.

7. táblázat: Dolgozó szegények aránya az ISCO-88 foglalkozási kategóriák szerint, %

	EU15	EU12	EU27	HU	EU15*	EU27*
<i>Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók</i>	2,2	3,7	2,4	3,9	1,2	1,5
<i>Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások</i>	0,6	3,0	1,0	3,9	0,5	0,9
<i>Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások</i>	0,7	4,8	1,2	8,4	0,5	1,1
<i>Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) jellegű foglalkozások</i>	0,7	6,3	1,3	6,9	0,5	1,2
<i>Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások</i>	1,9	13,4	3,7	15,7	1,5	3,6
<i>Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások</i>	4,2	21,0	9,3	13,3	3,7	9,4
<i>Ipari és építőipari foglalkozások</i>	2,1	12,3	4,4	15,1	1,8	4,4
<i>Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők</i>	1,3	11,8	3,7	15,8	0,9	3,6
<i>Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások</i>	2,7	16,1	5,1	18,4	2,2	5,0

*Spanyolország adatai nélkül

Megjegyzés: adathiány miatt Románia nélkül

Forrás: saját számítások, SILC2010

Mindkét országcsoportban a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásban a legmagasabb a dolgozó szegények aránya. Ide tartoznak a növénytermesztéssel, állattenyésztéssel foglalkozók, az erdő- és vadgazdálkodók, illetve a halászati foglalkozásúak (továbbiakban: mezőgazdaságban dolgozók). Mind az EU15-ök mind pedig az EU12-k között második legfenyegetettebb csoport a szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásokban dolgozók (továbbiakban: egyszerű foglalkozásúak), amelyek például a takarítók, rakodók, konyhai kisegítők, egyszerű ipari, építőipari, mezőgazdasági munkások stb.. Érdekes módon az EU15 tagállamaiban a harmadik legveszélyeztetettebb csoport a gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók (továbbiakban: vezetők)

csoportja, ahol a dolgozó szegények aránya 2,2%. Ezzel szemben az EU12 tagállamaiban a harmadik legtöbb dolgozó szegényt tömörítő csoport a kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozásúak, úgy mint eladók, vendéglátó-ipari alkalmazottak (pincér, szakács, cukrász stb.). Az EU12 tagállamaiban ezen foglalkoztatottak között 13% a szegények aránya. A vezetők mind az EU12 tagállamaiban mind pedig Magyarországon sokkal jobb helyzetben vannak. Az EU15 tagállamaiban fenyegetettség szempontjából csak ez után következnek az ipari és építőipar foglalkozásokban dolgozók (élelmiszer-, könnyű-, fém-, villamos-, kézmű-, és építőipar) (továbbiakban: ipari dolgozók). Magyarországon egyébként az EU-s trendtől eltérően az egyszerű foglalkozásúak között van a legtöbb dolgozó szegény (18%). Kis eltéréssel közel azonos arányú dolgozó szegényt tömörítnek a gépkezelői, kereskedelmi és ipari foglalkozásúak; mezőgazdaságban dolgozó munkavállalók csak az ötödik legveszélyeztetettebb csoport. A 7. táblázatban az eredményeket közlöm Spanyolország adatai nélkül is. Ennek oka, hogy a spanyol adatok a gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezető, törvényhozó foglalkozási kategóriában kiugróan magas dolgozó szegény arányt mutatnak. A spanyol adatok eltávolítása után a vezetők eredménye továbbra sem az elvárt módon alakul az EU15-ökben, ez az ötödik legmagasabb dolgozó szegénységi arányt mutató foglalkozás. A teljes Európai Uniót tekintve a spanyol adatok nélkül továbbra is a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásokban a legalacsonyabb a dolgozó szegények aránya.

A háztartásjellemezők között a háztartás összetételét mutatom be. E téren ismét eltérés mutatkozik az EU15 és EU12 országai között. Az EU15 országokban az a legfenyegetettebb háztartás, ahol egy szülő egyedül nevel egy vagy több gyermeket. Az ilyen háztartásban élő foglalkoztatottak 5,1%-a szegény. Érdekes módon a később csatlakozott országokban nem ez a háztartástípus tömöríti a legtöbb dolgozó szegényt, hanem a tipikus nagycsalád, ahol két felnőtt nevel három vagy több gyermeket.

8. táblázat: Az egyes háztartástípusokban előforduló dolgozó szegények aránya, %

	<i>Egyszemélyes háztartás</i>	<i>2 vagy több felnőtt gyermek nélkül</i>	<i>1 vagy több gyermeket egyedül nevelő felnőtt</i>	<i>2 felnőtt 1 gyermek</i>	<i>2 felnőtt 2 gyermek</i>	<i>2 felnőtt 3 vagy több gyermek</i>	<i>3 vagy több felnőtt gyermekekkel</i>	<i>Egyéb</i>
EU15	3,3	1,9	5,1	2,5	3,0	3,7	4,1	0,4
EU12	27,8	20,3	40,4	22,9	26,8	41,5	36,1	16,5
EU27	5,6	5,5	9,8	6,6	7,3	9,6	16,8	8,8
HU	28,8	16,9	48,0	24,2	24,6	40,9	28,0	0,0

Forrás: saját számítások, SILC2010

Magyarország nem követi az EU12-k között tapasztalt trendet, mert hazánkban az egy vagy több gyermeket egyedül nevelő felnőttek háztartása a legfenyegetettebb, ez után következik csak a nagycsaládos réteg. A gyermekét egyedül nevelő felnőtt különösen veszélyeztetett, főleg ha ez alacsony jövedelemmel párosul. Ez a jelenség felhívja a figyelmet a gyermeküket egyedül nevelő dolgozók és a nagycsaládosok nehéz helyzetére, amelyen családtámogatási eszközökkel lehetséges segíteni. A legkevésbé kitett háztartástípus Európában a gyermek nélküli háztartás, ahol két vagy több felnőtt él egy fedél alatt. Egész Európában ez a leggyakoribb háztartástípus, a foglalkoztatottak 38,8%-a ilyen háztartásban él. Az adatokból egyértelmű, hogy a gyermekek számának növekedése jelentős hatást gyakorol a dolgozó szegénység alakulására. Az egy gyermekes családban élő foglalkoztatottak 22,9%-a szegény, míg három gyermek esetén ez már 41,5% az EU12 országaiban. Magyarországon a második gyermek születése nincs szignifikáns hatással a dolgozó szegénység növekedésére, viszont a három vagy több gyermek jelenléte már megduplázza a dolgozó szegénnyé válás esélyét. Ez a hatás az EU15-ök között kevésbé erőteljes.

A fenti elemzések alapján azt állítom, hogy a H3 hipotézisem, miszerint a dolgozó szegénységgel leginkább fenyegetett társadalmi réteg a nők, a fiatalok, az alacsony iskolai végzettségűek, az egyszerű (szakképzettséget nem igénylő) foglalkozásúak, a nagycsaládosok és a vidéken élők csak részben igazolódott be.

Egyéni hatások elemzése logisztikus regresszióval

A logisztikus regresszió eszközével mód van annak kimutatására, hogy a modellbe bevont egy-egy magyarázó változó hogyan hat a dolgozó szegénnyé válás esélyére, miközben kontrollálja más változók hatását. A logisztikus regressziós modell bináris függő változójának specifikálásakor egy olyan változó jött létre, mely 1 értéket vesz fel amennyiben az egyén dolgozó szegény, és 0 értéket amikor az egyén dolgozik, de nem szegény. Az általam felépített modell a dolgozó társadalomra vonatkozóan becsüli a szegénnyé válás valószínűségét. Első lépésben a 27 európai ország dolgozóit együtt vizsgálok, az eredményeket azonban terjedelmi okokból itt nem mutatom be. Összefoglalásként azonban elmondható, hogy az Európai Unió összes dolgozójára készített logisztikus regressziós modell több esetben is eltérést mutat a kétváltozós elemzés eredményeihez képest. A foglalkozási kategória (ISCO-88) változót az alapmodellbe nem építettem be. Ennek oka, hogy a Romániára vonatkozó adatok hiányoznak. A romániai dolgozó szegények eltávolítása a

logisztikus regressziós modellből véleményem szerint ez egész modell érvényességét gyengíti. A foglalkozás azonban szakirodalmi kutatásaim alapján is egy lényeges befolyásoló tényező, amikor a dolgozó szegénységi esélyeket latolgatjuk. Ezért egy külön modellben vizsgáltam e tényező hatását is. Ez természetesen azzal járt, hogy a megfigyelések közül elvezítettem az összes romániai dolgozó szegényt. Továbbá Spanyolország adatait – a dolgozó szegény profil fejezetben már ismertetett okból – kihagytam az elemzésből. A foglalkozási kategóriákat is tartalmazó modellt összevetve az alapmodellel szembevetjük, hogy az új modellben kizárólag a tagállami hovatartozásnak betudható szegénységi kockázat csökkent, de még mindig ez a legerősebb meghatározó tényező. További jelentős különbség az iskolai végzettség tekintetében figyelhető meg, ahol pusztán az iskolai végzettségnek betudható elszegényedési kockázat a foglalkozás bevonása után jelentős mértékben csökkent. Az alapmodell változóiban további jelentős különbséget vagy átrendeződést az új modell nem hozott. Megvizsgálva azonban az új változó eredményeit azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb esélyhányados ($e=5,55$) az egyszerű foglalkozásúakat jellemzi. Ez máris ellentmond a kétváltozós elemzés eredményeinek, ahol a mezőgazdaságban dolgozók tűntek a legveszélyeztetettebbnek. Ezt valószínűleg a vidékiség, az iskolai végzettség, illetve egyéb más, az elemzésbe bevont változók hatásának kiszűrése okozta. A regressziós modell közel azonos esélyhányadost tárt fel a kereskedelmi illetve szolgáltatási ($e=3,46$) és az ipari ($e=3,41$) foglalkozásúak esetében. Ez a kétváltozós elemzésekhez képest kis eltérést mutat, hiszen ott az ipari foglalkozásúak között magasabb volt a dolgozó szegények aránya.

Mivel korábbi elemzések során jelentős eltéréseket találtam az EU15 és EU12 országai között, ezért az elemzést elvégeztem a két országcsoportra is. Az így kapott binomiális logisztikus regresszió eredményét a 9. táblázat tartalmazza.

9. táblázat: Dolgozó szegények az EU15 és EU12 tagállamaiban (logisztikus regresszió alapmodell eredményei)

	Régi tagállam (EU15)				Új tagállam (EU12)			
	B	S.E.	Sig.	esélyh	B	S.E.	Sig.	esélyh.
Nem (Nő)								
Férfi	0,016	0,001	0,000	1,016	0,044	0,001	0,000	1,045
Életkor (60 év felett)			0,000				0,000	
16-29 év	0,822	0,003	0,000	2,276	0,742	0,002	0,000	2,101
30-49 év	0,510	0,002	0,000	1,666	0,580	0,002	0,000	1,787
50-59 év	0,234	0,002	0,000	1,263	0,373	0,002	0,000	1,452
Iskolai végzettség (ISCED 5)			0,000				0,000	
ISCED 0-1	2,172	0,002	0,000	8,777	2,767	0,002	0,000	15,903
ISCED 2	1,375	0,002	0,000	3,954	3,069	0,002	0,000	21,528
ISCED 3	0,450	0,002	0,000	1,568	1,562	0,001	0,000	4,767
ISCED 4	0,021	0,004	0,000	1,022	1,075	0,002	0,000	2,931
Családi állapot (Egyéb)								
Elvált/özvegy	0,040	0,002	0,000	1,040	0,419	0,001	0,000	1,520
Háztartástípus (2 vagy több felnőtt gyermek nélkül)			0,000				0,000	
Egyszemélyes háztartás	0,851	0,002	0,000	2,341	0,617	0,002	0,000	1,854
1 vagy több gyermeket egyedül nevelő felnőtt	1,343	0,003	0,000	3,831	1,194	0,003	0,000	3,300
2 felnőtt 1 gyermek	0,419	0,002	0,000	1,520	0,359	0,001	0,000	1,432
2 felnőtt 2 gyermek	0,572	0,002	0,000	1,771	0,528	0,001	0,000	1,696
2 felnőtt, 3 vagy több gyermekkel	0,798	0,002	0,000	2,221	0,965	0,002	0,000	2,624
3 vagy több felnőtt gyermekkel	0,537	0,002	0,000	1,711	0,589	0,001	0,000	1,801
Egyéb	-1,560	0,031	0,000	0,210	-0,084	0,005	0,000	0,920
Dolgozói státusz (Foglalkoztatott)								
Önfoglalkoztató	1,699	0,001	0,000	5,469	0,629	0,001	0,000	1,876
Születési hely (Abban az országban, ahol lakik is)								
Más országban	0,928	0,001	0,000	2,530	-0,231	0,004	0,000	0,793
Vidékiség (Köztes térség)			0,000				0,000	
Sűrűn lakott térség	0,153	0,001	0,000	1,165	0,479	0,001	0,000	1,614
Ritkán lakott térség	0,378	0,001	0,000	1,460	0,961	0,001	0,000	2,615
Konstans	-5,990	0,003	0,000	0,003	-4,289	0,003	0,000	0,014

EU15

n= 119266

-2 LOG Likelihood= 32599410

Pseudo R² (Nagelkerke)=0,159

EU12

n= 77485

-2 LOG Likelihood= 40105359

Pseudo R² (Nagelkerke)=0,255

Forrás: saját számítások, SILC2010

A két országcsoporthoz összehasonlítva a nemek között nem tapasztalunk jelentős eltérést, a két esélyhányados alapján kijelenthető, hogy a régi és a később csatlakozott tagállamokban dolgozó férfiaknak egyenlő esélyük van a nélkülözők közé kerülésre. Az életkor csoportokat szemügyre véve azt látjuk, hogy a legfiatalabbak (16-29 év) a leginkább

veszélyeztetett korcsoport mindkét országcsoporthoz képest, azonban a régi tagállamok esetében ez még erőteljesebb, vagyis a fiatalok az új tagállamokban arányaiban kevésbé kitéve a dolgozó szegénységnek. Az idősebb dolgozó korosztályok (30-49 év és 50-59 év) szegény sorba való kerülésének az új tagállamokban van nagyobb valószínűsége. Az eredmények egyértelműen alátámasztják, hogy mindkét országcsoporthoz képest az életkor előrehaladásával a dolgozó szegénnyé válás kockázata csökken. Véleményem szerint ezt az életpálya során általánosságban emelkedő bérek magyarázzák. A kétváltozós elemzések kiértékelésénél azonban azt állapítottam meg, hogy az EU15 és EU12 országai között lényeges különbségek vannak. Ez az eltérés a strukturális hatások kiszűrése után eltűnt. Az iskolai végzettség növekedésével a dolgozók szegénységi kockázata mindkét országcsoporthoz képest csökken, az esélyhányadosok mértékében azonban lényeges eltérés tapasztalható. A később csatlakozott tagállamokban élő alacsony iskolai végzettséggel nem rendelkező (ISCED 0-1) dolgozók helyzete jóval rosszabb a gazdaságilag fejlettebb, régi tagállamokban élő dolgozó polgárok helyzetéhez képest. További különbség a két országcsoporthoz képest, hogy az a régi tagállamokban az alacsony iskolai végzettséggel nem rendelkezők helyzete a legrosszabb, és a szegénység kockázata jelentős mértékben csökken, ha egy dolgozónak van alacsony iskolai végzettsége (ISCED 2). A két országcsoporthoz képest lényeges különbség még, hogy a régi tagállamok esetében a nem felsőoktatás jellegű poszt-szekunder képzéssel rendelkező (ISCED 4) dolgozók a felsőfokú végzettségű társaiktól alig eltérő szegénységi kockázattal rendelkeznek. A később csatlakozott országok esetében az ilyen végzettségű dolgozók jóval rosszabb helyzetben vannak a felsőfokú végzettségűekhez képest. A háztartástípus szerint a gyermekes háztartások esetén legkedvezőbb helyzetben a két felnőtt egy gyermek, tehát a legfeljebb kétgenerációs, kevés gyermeket nevelő háztartások dolgozó tagjai vannak mindkét országcsoporthoz képest. A gyermekek számának növekedése egyformán növeli a dolgozók szegénységi kockázatát. Különösen rossz helyzetben vannak az újonnan csatlakozó országok 3 vagy annál több gyermeket nevelő dolgozó házaspárjai. A migráció kérdéséhez érve a két modell összehasonlításából kitűnik, hogy a régi tagállamok migránsainak dolgozó szegénységi kockázata jóval meghaladja az országban született dolgozó társaik szegénységi kockázatát. Ennek valószínűsíthető oka, hogy Nyugat-Európa az EU-n belüli munkaerő szabad áramlás miatt Kelet-Európából jelentős mennyiségű munkavállaló érkezik a jobb megélhetés reményében. Ne felejtsük el, hogy a logisztikus regresszió kiszűrte az iskolai végzettség hatását a migránsok dolgozó szegénységi kockázat mérésénél, így ezt nem tehetjük felelőssé a dolgozó migránsok magasabb elszegényedési esélyeiért. A vidékiség esetén a két modell lényegi eltérést nem mutat, annyi azonban megállapítható, hogy az EU12

országokban a ritkán lakott térségben élő dolgozók elszegényedési esélye ($e=2,615$) közel kétszerese a EU15-ökben tapasztalható esélynek ($e=1,460$).

A korábbiakhoz hasonlóan megvizsgálom a foglalkozás változót tartalmazó regressziós modellt is külön az EU15 és EU12 tagállamokra. Ennek eredményeit összevetve a 9. táblázatban bemutatott alapmodell, több lényeges különbségre is fény derül. Az EU12 tagállamaiban például a legmagasabb esélyhányados az egyik foglalkozás kategóriához tartozik, mégpedig az egyszerű (szakképzettséget nem igénylő) foglalkozásúakhoz kötődik. Az EU15-ökben azonban a foglalkozás hatásának kiszűrése után is az iskolai végzettség a legnagyobb magyarázó erővel bíró tényező. Az alapkörű iskolai végzettség az alapmodellben az EU12-k esetében jóval magasabb kockázati tényező volt, a foglalkozás hatásának kiszűrése után ez jelentősen csökkent, különösen az EU12 tagállamaiban. Az új modell eredményei azt bizonyítják, hogy az alapkörű iskolai végzettség az EU15-ök tagállamaiban nagyobb kockázati tényező a dolgozók elszegényedésére nézve. Továbbá megfigyelhető, hogy a vidékiség meghatározó szerepe az EU12 tagállamaiban jelentősen csökkent a foglalkozás változó bevonása után. Az EU15-ök esetében ehhez hasonló változás nem figyelhető meg. Ez azt jelenti, hogy a dolgozók elszegényedésére nézve az EU15-ök esetében a vidékiségnek jóval gyengébb önálló hatása van az EU12-ekhez képest.

Összefoglalásként elmondható, hogy a logisztikus regressziós modellel a régi tagállamok és az újonnan csatlakozott tagállamok dolgozói között több dimenzió mentén is eltérő elszegényedési esélyeket mutattam ki, ezért a H4 hipotézisemet – miszerint a dolgozó szegénységet okozó tényezők tekintetében az EU15 és EU12 között jelentős eltérések figyelhetők meg – részben igazoltnak tekintem.

Új tudományos eredmények

1. Bevezettem egy új deprivációs mutatót (EU2010 deprivációs mutató), amely az Eurostat hivatalos deprivációs mutatójának módosítása, pontosítása. Azt a háztartást tekintem depriválnak, amely a kilenc tényező EU2010 deprivációs mutató legalább három elemében depriváltságot mutat. Az EU2010 deprivációs mutató kilenc tényezője a következő:

$$D_{EU2010}(d_{lak}, d_{fűt}, d_{hig}, d_{elm}, d_{élelm}, d_{autó}, d_{tart}, d_{megélh}, d_{nyar,kiad});$$

ahol:

d_{lak} = lakás állapota

$d_{fűt}$ = lakás befűtésének képessége

d_{hig} = beltéri higiéniai lehetőségek rendelkezésre állása

d_{elm} = számla vagy törlesztő részlet elmaradás

$d_{élelm}$ = megfelelő étkezés lehetősége

$d_{autó}$ = megengedheti-e a személyautó birtoklását

d_{tart} = megengedheti-e egyéb tartós fogyasztási cikkek birtoklását (számítógép, televízió, mosógép, telefon)

$d_{megélh}$ = jövedelme elegendő-e a megélhetéshez

$d_{nyar,kiad}$ = képes-e nyaralás és váratlan kiadások fedezésére?

2. Egy olyan új szegénységszámítási módszert vezettem be, amely a szegénységet nem egy nemzeten belüli relatív szegénységi küszöbhez viszonyítja, hanem egy összeurópai (EU27) vásárlóerő-paritáson meghatározott szegénységi küszöbhez, kiegészítve egy deprivációs feltétellel. Képletben kifejezve:

$$I_e < 0,3 \cdot Me_{EU}$$

vagy

$$D_{\bar{o}} \geq 3 \quad \text{és} \quad I_e < 0,6 \cdot Me_{EU}$$

ahol:

$D_{\bar{o}}$ = egy háztartás deprivációs összpontszáma; $0 \leq D_{\bar{o}} \leq 9$

I_e = egy háztartás éves egy főre jutó ekvivalens jövedelme vásárlóerő-paritáson

Me_{EU} = EU27 medián-jövedelme (PPP)

3. A dolgozó szegényeket a fenti új, saját módszertannal vizsgáltam, amely lehetőséget ad arra, hogy valóságos képet alkothassunk a dolgozó szegényekről. Az új módszertan eredményei lényeges eltéréseket mutatnak a dolgozó szegényekről korábban alkotott képhez képest.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Értekezésemben elsőként azt vizsgáltam, hogy – feltételezésem szerint – az Eurostat által alkalmazott szegénységsszámítási módszer elrejti a nélkülözők nagy részét, illetve olyanokat tüntet fel szegénynek, akik egyébként nem nélkülöznek. Valójában nem a nélkülözők arányát mutatja, hanem a jövedelem-egyenlőtlenségi mérőszámokkal áll szoros kapcsolatban. Az Eurostat szegénységsszámításában rejlő módszertani problémák miatt az alkalmatlan regionális szinten (EU, EGT) érvényes következtetések levonására a szegénységgel, ezáltal a dolgozó szegénységgel kapcsolatban. Ezt a hipotézisemet több lépésben bizonyítottam. Egyrészt keresztábra-elemzések és variancia-analízis módszereinek alkalmazásával bizonyítottam a depriváltak és a jövedelmi szegények összevetésén keresztül, hogy a módszer elrejti a nélkülözők nagy részét. Az eredményeim arra engednek következtetni, hogy az Eurostat által alkalmazott nemzeti medián-jövedelmen alapuló szegénység definíció nem mutat összefüggést a nélkülözéssel.

Elemzéseim kimutatták, hogy az Eurostat által alkalmazott szegénységsszámítási módszer valójában egy jövedelem-egyenlőtlenségi mutató. Az Eurostat szerinti szegények aránya egy társadalmon belül nagyrészt attól függ, hogy mekkora jövedelem-különbségeket tapasztalunk az adott tagállamban. Ennek kiküszöbölésére egy olyan mutató bevezetését javaslom, ahol a valódi nélkülözés is szerepet kap az egy főre jutó jövedelem mellett. Annak segítségével, hogy vásárlóerő-paritásra számoltam át az egyes tagállamok eltérő szegénységi küszöbeit, valamint országonként összevetettem a PPP-re átszámított szegénységi küszöböket a jövedelmi szegénység aránnyal, megdöbbentő eredményekre jutottam. Az eredményekből arra következtetek, hogy az Eurostat által meghatározott szegénység hatalmas különbségeket fed el. Ezek alapján azt javaslom, hogy olyan módszert kell alkalmazni, amely egységes szegénységi küszöböt használ minden EU tagállamban. Éppen ezért javaslom, hogy a tagállami medián-jövedelmek helyett a vásárlóerő-paritáson számolt EU medián-jövedelmet használjuk egységes viszonyítási pontnak minden tagállamban. Ezeknek a követelményeknek véleményem szerint teljes mértékben eleget tesz az általam javasolt, illetve alkalmazott módszer, miszerint szegény az, akinek a háztartásában az egy főre jutó ekvivalens jövedelem nem haladja meg a vizsgált régió (EU v. EGT) vásárlóerő-paritáson számított medián-jövedelmének 30%-át, vagy nem haladja meg a 60%-át és deprivált.

Második hipotézisem az előzőhöz kapcsolódva az, hogy az Eurostat által alkalmazott szegénységsszámítási módszer elrejti a régi és az új tagállamok eltérő fejlettségi szintjéből adódó különbségeket, és ezzel sérti a szolidaritás európai elvét. Ezt az által

bizonyítom, hogy összevetem az új szegényszámitási módszert az Eurostat által alkalmazott módszerrel. Ez a lépés egyben az új módszer tesztelését is magában foglalta. Az eredmény alátámasztja a hipotézist, az Eurostat által alkalmazott jövedelmi szegénység mutató nem tükrözi az országok eltérő fejlettségi szintjéből adódó különbségeket, arról az új szegényszámitási módszer valóságosabb képet ad. Következtetésem az, hogy az Eurostat által alkalmazott szegényszámitási módszer alapján nincsen érdemi különbség az EU15 és EU12 helyzetében. A jövedelmi szegénység arányai 2009-ben rendre 16,2% és 16,9%. Az új módszer alapján ugyanezek az arányok rendre 5,7% és 35,2%, mely lényegesen eltér, és sokkal jobban megfelel várakozásainknak, ismervé a két országcsoport jövedelmi viszonyait. A szolidáris Európa elvének megfelelően az EU-nak jelentős hangsúlyt kellene fektetnie erre a jelentős szociális különbségre, azonban ezt a hivatalos statisztikákban elrejtik.

A dolgozó szegényekkel kapcsolatos feltételezésem – mely egyben a dolgozat utolsó hipotézise – az, hogy a dolgozó szegénységet okozó tényezők tekintetében az EU15 az EU12 között jelentős eltérések figyelhetők meg. Az EU15 és EU12 tagállamokra épített logisztikus regressziós alapmodell vizsgálata ezt a feltételezésem részben alátámasztotta. Megállapítható, hogy több vizsgált tényező tekintetében, mint a nem, életkor, családi állapot és háztartás típus nem tapasztalunk lényeges eltéréseket, ezek a szociológiai jellemzők közel azonos mértékben magyarázzák a dolgozók szegénnyé válásának esélyeit. Ugyanakkor az eredmények arra engednek következtetni, hogy egyes tényezők tekintetében viszont tapasztalhatóak jelentős különbségek. Elsősorban levonható az a nem meglepő következtetés, hogy általánosságban az EU15 dolgozói sokkal kisebb eséllyel lesznek dolgozó szegények. Az egyes tényezők tekintetében a legjelentősebb különbségek az iskolai végzettség, a foglalkozás, a vidékiesség és a migrációs helyzet tekintetében tapasztalhatóak. Az iskolai végzettségnek sokkal nagyobb jelentősége van az EU12-ben, mint az EU15-ökben. Annak ellenére, hogy mindkét országcsoportban egyértelmű összefüggés van az iskolai végzettség szintje és a dolgozó szegénnyé válás kockázata között, ez az összefüggés kevésbé érzékelhető a régi tagállamokban az alacsony és közepes végzettségűek tekintetében. A megállapítás részletesebb vizsgálata nélkül ezt én annak tulajdonítom, hogy a szakmunkák, illetve a végzettséget nem igénylő munkák is jobban megbecsültek a régi tagállamokban, mint az újakban. Ez valószínűleg összefügg a munkaerő kínálati és keresleti viszonyokkal is. A város-vidék összefüggésében is hasonló következtetésre juthatunk. A dolgozó szegénnyé válás esélye kétszer akkora az új tagállamokban, mint a régiókban. Ez véleményem szerint arra vezethető vissza, hogy a vidék általános gazdasági helyzete a várossal való összevetésben hasonló, a vidéki térségek általános fejlettségi szintje arányaiban sokkal jobb a régi

tagállamokban, mint az újakban. Az összehasonlítás szempontjából továbbá kiemelendő a migráns dolgozók helyzete is. Itt a jellemző trend ellenére a régi tagállamokban élő migráns dolgozóknak magasabb a kockázata az elszegényedésre. Az eredmények fejezetben a disszertációhoz szorosan nem kapcsolódva összehasonlítóképpen a logisztikus regressziós alapmodell eredményeit megvizsgáltam az eredeti, EU által alkalmazott jövedelmi szegénységmutatóval is, amely érdekes módon az iskolai végzettség kategóriák között jóval alacsonyabb elszegényedési esélykülönbségeket tárt fel. Vagyis az EU által használt jövedelmi szegénység mutató a korrigált szegénységmutatóhoz képest jelentősen alulbecsli az iskolai végzettség dolgozó szegénnyé válásra gyakorolt hatását. Ezen eredmény kiemelésével szeretném felhívni a figyelmet az iskolai végzettség, mint szegénnyé válási tényező fontosságára. Az általam bevezetett új szegénységdefiníció az eddigiekhez képest még inkább alátámasztja az oktatásnak az elszegényedésre gyakorolt hatását. Ezek alapján javaslom, hogy a dolgozó szegénység további vizsgálatokor, valamint a dolgozó szegénység mint jelenség orvoslására tett kísérletek során kiemelt figyelmet szenteljenek az oktatásnak.

Az EU15 és EU12 logisztikus regressziós alapmodell eredményei alapján – annak ellenére, hogy előzetes hipotézisemet csak részben igazolták – javaslom a különbségek további vizsgálatát. A logisztikus regressziós modell részletezése akár tagállamok szintjére, véleményem szerint további érdekes különbségekre deríthet fényt. A módszer által feltárt különbségek részletes vizsgálata ugyanis segíthet azonosítani azokat a foglalkoztatáspolitikai intézkedéseket, melyek egy-egy tagállamban jelentősen hozzájárulhatnak a dolgozók elszegényedési kockázatának csökkentéséhez. Véleményem szerint a családi adózás hatásának a mérése a dolgozók elszegényedési kockázatára is egy érdekes téma lehet. Ez vizsgálható azáltal, hogy például a francia adózási modell mennyire csökkenti a háztartásméret szerinti kockázatot más országokhoz képest. Meggyőződésem, hogy a példához hasonlóan sok egyéb kutatás születhet a módszer alkalmazásával.

Továbbá a foglalkozási kategóriákat tartalmazó modell fény derített arra, hogy a foglalkozás bevonásával az iskolai végzettség önálló hatása jelenős mértékben csökken, amelyből arra következtethetünk, hogy az iskolai végzettség szinte determináló hatása részben a foglalkozásnak volt betudható. Ez különösen az EU12 tagállamaiban igaz, hiszen az EU15-ökben a foglalkozás hatásának kiszűrése után is az iskolai végzettség a legnagyobb magyarázó erővel bíró tényező. Javaslatként megfogalmazható tehát, hogy mivel az eltérő ágazati bérek erősen befolyásolják a dolgozó szegénnyé válás esélyét, a nemzeti jóléti politikáknak célja kell legyen, hogy a dolgozókat a megélhetéshez, vagyis a szegénység elkerüléséhez szükséges jövedelemhez hozzásegítse.

A SZERZŐ LEGFONTOSABB PUBLIKÁCIÓI

LEKTORÁLT TUDOMÁNYOS KÖNYVRÉSZLET

Magyar nyelven:

Bruder Emese, Kulcsár László, Obádovics Csilla (2011): A gazdasági és szociális helyzet területi egyenlőtlenségei a vidéki Magyarországon – hasonlóságok és eltérések. 141-155 p. In: Bódi Ferenc, Fábíán Gergely (Szerk.): *Helyi Szociális ellátórendszer Magyarországon*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 397 p., ISBN: 978 963 318 179 9

Angol nyelven:

Emese Bruder, László Kulcsár, Csilla Obádovics (2012): Territorial inequalities of economic and welfare situations in rural Hungary - similarities and differences. 163-178. p. In: Ferenc Bódi, Gergely Fábíán, Thomas R. Lawson (Eds.): *Local Organisation of Social Services in Hungary, Crises-Reactions-Changes, Studies in Comparative Social Pedagogies and International Social Work and Social Policy*, Vol. XXII., Bremen: Europäischer Hochschulverlag GmbH & Co. KG, 476 p., ISBN: 978 3 86741 807 2

TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATOK

Magyar nyelven:

Bruder Emese (2014): Kik a szegények Európában? A szegénység mérésének alternatívája, *Területi statisztika*, (54)2: 152-171 p., ISSN: 0018 7828

Bruder Emese, Obádovics Csilla (2012): A dolgozó szegények jellemzői az egyéni jövedelmek alapján. *Gazdaság & Társadalom*, 2012/4 Különszám, Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 85-98 p., ISSN: 0865 7823

Obádovics Csilla, **Bruder Emese** (2011): A vidéki Magyarország területi egyenlőtlenségei különböző nézőpontokból. *Gazdaság & Társadalom*, 2011/2, Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 74-92 p., ISSN: 0865 7823

Bruder Emese (2014): A jövedelmi szegénység és a nélkülözés kapcsolata, *Gazdaság & Társadalom*, Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, befogadó nyilatkozat, megjelenés várható ideje: 2014. 1. negyedév, ISSN: 0865 7823

Angol nyelven:

Emese Bruder, Csilla Obádovics, Valentinas Navickas (2012): A comparison on the working poor population in some European countries. *Journal of Management*, Klaipeda: Klaipeda University Press, Lithuania, Volume 21/Number 2/2012, 77-82 p., ISSN: 1648 7974

Emese Bruder, Csilla Obádovics (2012): Poverty among the Hungarian working population, *International Journal of Humanities and Social Science*, Centre for Promoting Ideas, USA, Vol. 2 No.18., 158-166 p., ISSN: 2220 8488

Emese Bruder, Daniele Meulders, Csilla Obádovics, Síle O’Dorchai (2011): Methodological and conceptual difficulties of analysing the working poor population in Europe. *Regional and Business Studies*. Kaposvár: Centrál Press 99 Nyomda, 2011 Vol. 3. Suppl. 1., 25-33 p., ISSN: 2061 2311

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA ELŐADÁS KIADVÁNYBAN MEGJELENTETVE

Magyar nyelven:

Tudományos konferencián elhangzott előadás teljes terjedelemben megjelentetve:

Bruder Emese (2013): Mit mutat a jövedelmi szegénység és miért? In: Tanulmányok Felelős társadalom fenntartható gazdaság konferencia, Sopron, 2013. november 13. Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, 1-20 p. [CD:\docs\s01\bruder1.pdf], ISBN: 978 963 9883 87 1

Bruder Emese, Obádovics Csilla (2012): A dolgozó szegények jellemzői Magyarországon az egyéni jövedelmek alapján. In: Tanulmányok – Publications. Változó környezet-innovatív stratégiák – Shifting Environment–Innovative Strategies, Nemzetközi Tudományos Konferencia-International Scientific Conference. Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Sopron, 2012. november 2., 942-952 p. [CD:\docs\s15\bruder.pdf], ISBN: 978 963 9883 87 1

Obádovics Csilla, **Bruder Emese** (2011): Területi egyenlőtlenségek a vidéki Magyarországon a humán fejlettség, szegénység és jövedelem-egyenlőtlenségek vizsgálata alapján. 84-99 p. In: Lázár Ede (Szerk.): Gazdasági és üzleti kihívások a Kárpát-medencében. Csíkszereda: Státus Kiadó, ISBN: 978 606 8052

Absztrakt:

Kulcsár László, Obádovics Csilla, **Bruder Emese** (2010): Kik élnek az elfelejtett helyeken? Korstruktúra típusok és a területi fejlettség In: Andrassy Adél (szerk.) Hitel, Világ, Stádium: Nemzetközi Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe Alkalmából tanulmánykötete. Sopron, 2010. november 3., Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 120. p., ISBN: 978 963 9883 73 4

Prihoda Emese, Magyari Judit (2009): „Értékünk az ember”. In: Az értékteremtő HR – XIX. Országos Humánpolitikai Konferencia. Siófok. 2009. május 12-14., 1-3 p. [CD:\tezisek\36E2T.pdf]

Angol nyelven:

Tudományos konferencián elhangzott előadás teljes terjedelemben megjelentetve:

Emese Bruder, Daniele Meulders, Csilla Obádovics, Síle O’Dorchai (2011): Methodological and conceptual difficulties of analysing the working poor population in Europe. In: Papers of the 3rd International Conference of Economic Sciences, 19-20 May 2011, Kaposvár, Hungary. [CD:\RBS_Vol3_Suppl1\1_Bruder.pdf], 25-33 p., ISBN: 978 963 9821 42 2

Emese Bruder, Daniele Meulders, Csilla Obádovics, Síle O’Dorchai (2011): Who are the working poor in the 'Visegrad' Countries? In: Villányi L, Káposzta J, Nagy H (szerk.) Development prospects of rural areas: Lagging behind in the CEE region. Gödöllő, Magyarország, 24-27 May 2011, Szent István University - Faculty of Economics and Social Sciences, 202-212 p., ISBN: 978 963 269 234 0

Emese Bruder, Daniele Meulders, Síle O’Dorchai (2011): The working poor: too low wage or too many kids?, 23rd Annual EALE Conference 2011 Cyprus, 22-24 September 2011, http://www.eale.nl/Conference2011/Programme/papers%20sessie%20D/add159087_38p3aOAbvJ.pdf, 1-25 p.

Emese Prihoda, László Lőkös, Klára Lőkös Tóth (2009): Using statistical methods for analysing regional differences of labour market, In: Péter Kovács, Katalin Szép, Tamás Katona (Eds.): Proceedings of the Challenges for Analysis of the Economy, the Businesses, and Social Progress International Scientific Conference, Hungary. Szeged, 19-21 November 2009, Unidocument Kft., 831-848 p., ISBN: 978 963 069 558 9

Absztrakt:

Bruder Emese, Obádovics Csilla (2011): Characteristics of working poor in Hungary using individual measures of poverty, In: Abstract book. Shifting Environment–Innovative Strategies, International Scientific Conference. Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar. Sopron, 2012. november 2., Lóvér Print Nyomda, 150 p., ISBN: 978 963 9883 84 0

Emese Prihoda, Csilla Obádovics, László Kulcsár (2010): Income inequality and poverty in Hungarian rural micro regions. In: Auréliane Beauclair (Ed.) Abstract book of Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organisations. Annual International Conference, 24-26 May 2010, University of Pécs, Hungary, 137 p., ISBN: 978 897721 36 0

Emese Prihoda, Csilla Obádovics, László Kulcsár (2010): Measuring quality of life in Hungarian micro-regions. In: Auréliane Beauclair (Ed.) Abstract book of Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organisations. Annual International Conference, 24-26 May 2010, University of Pécs, Hungary, 153 p., ISBN: 978 897721 36 0

Emese Prihoda, Csilla Obádovics, László Kulcsár (2010): Who lives in the forgotten places? Age structure patterns and territorial development. 102 p., In: Auréliane Beauclair (Ed.) Abstract book of Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organisations. Annual International Conference, 24-26 May 2010, University of Pécs, Hungary, ISBN: 978 897721 36 0